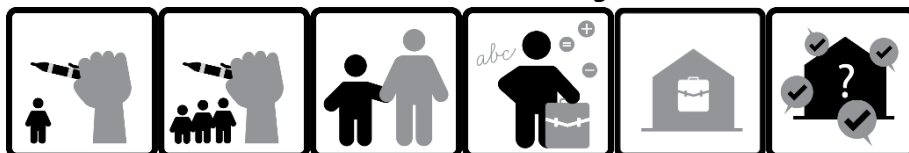

Odborné postupy

v pedagogickej a poradenskej praxi

Žiak s intelektovým nadaním - diagnostika a intervencia so zameraním na činnosť školského psychológa v základnej škole

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIE/A	ZÁKLADNÁ ŠKOLA
ODBORNÝ ZAMESTNANEC/CI	ŠKOLSKÝ PSYCHOLÓG
VEKOVÁ KATEGÓRIA	1. STUPEŇ ZŠ, 2. STUPEŇ ZŠ, GYMNÁZIUM
FORMA	INDIVIDUÁLNA/SKUPINOVÁ
VYPRACOVAL/A	Mgr. et Mgr. NINA SLEZÁKOVÁ, PaedDr. ĽUBOŠ LUKÁČ
KONZULTANT/KA	PhDr. MAGDALÉNA OŽVALDOVÁ, Mgr. SOŇA PRIBUSOVÁ
DÁTUM	12/2021

Žiak s intelektovým nadaním - diagnostika a intervencia so zameraním na činnosť školského psychológa v základnej škole

Úvod do problematiky

Akademický úspech a kognitívny rozvoj sa stali stredobodom pozornosti pri vzdelávaní nadaných žiakov. Žiaci s nadaním často pociťujú tlak na výkon zo strany rodičov a učiteľov. Frustruje ich porovnávanie sa so spolužiakmi, čím často strácajú dôveru vo vlastné schopnosti. Zvyknú byť citlivejší na medziľudské vzťahy a ľahšie sa dostávajú do konfliktov.

Problémy, ktoré majú ľudia s nadaním, sa nevyskytujú izolovane od ich školy, rodiny a komunity, čo predstavuje nosnú informáciu pre školských psychológov. Preto je nevyhnutné zabezpečiť podporný systém tak, aby do psychologického procesu boli zapojení ich rodičia a ďalší odborníci, ako napr. špeciálni pedagógovia.

Dabrowskeho teória (1996) poukazuje na intenzívnejšie a často úzkostnejšie prežívanie u žiakov s nadaním, čo vedie k zvýšenému výskytu denného snenia, hypersenzitivity a k výskytu nadmerných pohybov.

Kognitívne schopnosti detí s nadaním - inteligencia, uvažovanie, intuitívnosť, vnímavosť, citlivosť a empatia - im dávajú schopnosť porozumieť a spracovať informácie na hlbšej úrovni, ako je úroveň detí v rovnakom veku. Nemusia však byť vždy vybavené emocionálnou zručnosťou, ako týmto procesom rozumieť a zvládať ich.

Školský psychológ a učitelia im cez empatické porozumenie dokážu poskytnúť podporu. Úzkosť u detí s nadaním je často nesprávne diagnostikovaná ako napríklad porucha pozornosti.

Goleman (2000) uvádza, že emocionálna inteligencia je dôležitá pre emočnú pohodu a môže byť prediktorom zdravia. Pozitívne koreluje predovšetkým s duševným zdravím a negatívne s depresiou. Vnímanie, porozumenie a zvládanie emócií zohráva dôležitú úlohu v akademickom úspechu študentov a má dopad na zdravie detí a dospelých (Salovey - Mayer, 1990).

Aby sa žiak s nadaním cítil bezpečne, podporovaný a akceptovaný, je dôležité nájsť pre neho vhodnú školu, triedu. Napredovanie v akademických vedomostiach umožňuje žiakom s nadaním byť samými sebou, cítiť sa prijatý rovesníkmi a učiteľmi a rozvíjať hodnotné priateľské vzťahy. Výskum (Al-Khayat & Al-Adwan, 2015) preukázal, že žiaci s nadaním prežívajú silné emočné potreby, dokonca ešte silnejšie ako kognitívne. Preto by sa nemala starostlivosť o nadaných žiakov s nadaním zameriavať len na napĺňanie intelektových potrieb, ale aj emočných.

Špecifickou skupinou sú deti/žiaci s **dvojitou výnimočnosťou** (napr. žiaci s nadaním v kombinácii s poruchami učenia, s poruchami správania či Aspergerovým syndrómom a inými). Bývajú neskoro alebo dlhé roky nediodagnostikované, pretože svoje oslabenia dokážu často kvalitne kompenzovať. Na druhej strane ešte stále existuje presvedčenie, že nadanie

a porucha/dysfunkcia sa navzájom vylučujú.

Nadaní žiaci s nediagnostikovanou, no prítomnou vývinovou poruchou učenia (ďalej VPU), poruchami správania, Aspergerovým syndrómom a i. sa môžu cítiť frustrovaní a bezmocní. Môžu sa u nich vyskytnúť rozdiely medzi úrovňou ich inteligencie a akademickým - školským výkonom. Pedagógovia ich často nezaregistrujú, a tak žiaci nedostávajú pomoc, ktorú by potrebovali na rozvíjanie svojho potenciálu. Pri identifikácii nadaných detí s možnou dvojitou výnimočnosťou je vhodné zamerať sa na tieto oblasti: „intelektové schopnosti, poruchy učenia, procesné deficit, tvorivosť, špecifické schopnosti v určitých oblastiach, záujmy, vnútornú motiváciu k učeniu, metakogníciu, vlastný spôsob učenia“ (Portešová, 2011, s.97).

Žiaci a deti s nadaním sú vzdelávané podľa § 106 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, vyhlášky č. 307/2008 Z. z. MŠ SR z 23. júla 2008 o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním.

Na základe diagnostiky v poradenskom zariadení môžu byť vzdelávané ako žiaci so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami (ďalej ŠVVP), prioritne v školách alebo triedach pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním alebo formou školskej integrácie v bežnej triede na báze ich všeobecného intelektového nadania. Niektoré školy využívajú pri vzdelávaní nadaných žiakov alternatívny program pre edukáciu nadaných APROGEN (Laznibatová, 2012).

Metodické pokyny na zaradovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov pre intelektovo nadaných žiakov (MŠ SR, 2008) v článku 3, bod 4 uvádzajú kritéria ich identifikácie:

a. Celková úroveň intelektových schopností (po zvážení výsledkov vo všetkých použitých testoch) spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka (IQ nad 130), za predpokladu, že úroveň tvorivosti sa pohybuje aspoň v pásme priemeru. Vo veku do 8 rokov sa väčšia váha pri posudzovaní intelektovej úrovne prikladá neverbálnym schopnostiam.

b. Úroveň tvorivosti spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka, za predpokladu, že reprodukčné intelektové schopnosti dosahujú aspoň úroveň horných 10 % populačného ročníka (IQ nad 120).

c. Pri posudzovaní intelektového nadania dieťaťa predškolského veku sa súčasne vyžaduje, aby jeho mentálny vek podľa testu neverbálnej inteligencie bol v deň nástupu do prvého ročníka základnej školy najmenej 7 rokov a 10 mesiacov.

d. V školskom veku je možné za intelektovo nadaného označiť aj žiaka, ktorý podáva výnimočné učebné výsledky, pričom úroveň jeho reprodukčných intelektových schopností spadá do pásma horných 10 % populačného ročníka a úroveň tvorivosti aspoň do pásma priemeru.

e. Úroveň sociability dieťaťa (žiaka), ktoré bolo identifikované ako intelektovo nadané, nesmie byť výrazne podpriemerná. Čím je identifikované nadanie nižšie, tým viac je potrebné, aby sociabilita dieťaťa spadala aspoň do pásma priemerných hodnôt. Pri rozhodovaní o dieťati (žiakovi), ktorého výsledky vo výkonových testoch sú na hranici stanovených kritérií, pokladáme za nadanejšieho toho, kto má nadpriemernú úroveň sociability.

f. Bod e. sa primerane vzťahuje aj na posudzovanie pozornosti, vytrvalosti, motivácie

Základné princípy

Emocionálny, osobnostný a sociálny rozvoj žiakov s nadaním vo výchovno-vzdelávacom procese odborne zastrešuje školský psychológ. Jeho miesto je pri týchto žiakoch podporné a nevyhnutné. Silná potreba samostatnosti žiakov s nadaním im často bráni požiadať o pomoc. Školský psychológ si získava ich dôveru postupne, napr. počas školských prestávok. Navštevuje ich v triedach, vedie s nimi priateľské rozhovory, ponúka im podporu a formou cielenej intervencie, aj porozumenie problému a hľadanie jeho riešení.

Odborný postup obsahuje zhrnutie základných poradenských intervencií zo strany školského psychológa, ktoré sú zamerané na emocionálny, osobnostný a sociálny rozvoj žiaka s nadaním v školskom prostredí. Ich cieľom je zabezpečiť plnohodnotné fungovanie žiaka a poskytovanie psychologickéj starostlivosti a podpory duševného zdravia.

Žiakom s nadaním je spravidla umožnené vzdelávať sa v triedach v rámci ročníkov podľa stupňa ich schopností (väčšinou slovenčina, matematika, jazyky), s cieľom umožniť im rýchlejšie napredovanie a rozvíjanie ich potenciálu. Žiaci postupujú podľa Vzdelávacieho programu pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, vo vybraných školách aj podľa alternatívneho programu pre edukáciu nadaných APROGEN.

Školský psychológ by mal byť odbornou oporou pre pedagogických zamestnancov školy. Pomáha im porozumieť osobnostným špecifikám žiaka s nadaním, spoločne nastavujú individuálny prístup, zapracovávajú odporúčania z poradenského zariadenia do individuálneho vzdelávacieho programu (ďalej IVP), napr. stanovovanie percentuálneho navyšovania času do edukačného procesu pri „dvojitej výnimočnosti“ žiakov.

Kooperácia pedagogických zamestnancov a školského psychológa by mala smerovať k tomu, aby vzdelávanie bolo pozitívnou a obohacujúcou skúsenosťou. Školský psychológ spolupracuje s pedagógmi, rodičmi na vytvorení bezpečného, zdravého a podporného vzdelávacieho prostredia pre všetkých žiakov školy.

Spolupráca s rodičmi a ich porozumenie špecifikám nadaných detí sú dôležitou oporou školskej úspešnosti a kariérneho smerovania ich detí.

Ciele

Cieľom odborného postupu je oboznámenie s podpornými opatreniami zo strany ZŠ, ktoré realizuje školský psychológ v rámci svojich kompetencií.

Školský psychológ pomocou psychologických intervencií pomáha naplňovať potreby žiakov s nadaním, spolupodieľa sa na systéme podpory v škole i v rodine. Pracuje s nadanými žiakmi individuálne aj v skupinách. Vytvára aj aplikuje edukačné programy určené pre učiteľov a rodičov týkajúce sa efektívnych komunikačných stratégií, vyučovania a učenia.

Postup riešenia

Školský psychológ vo svojej praxi vykonáva viacero nosných činností (pozri nižšie). Okrem toho uvádzame niektoré ďalšie oblasti práce školského psychológa – vytváranie vzťahu so žiakom, práca s perfekcionistačným žiakom, interne používaná štruktúra sedení zameraných na posilnenie emocionálnej inteligencie, sociometria, triedne prednášky a intervencie, odporúčania pre pedagógov a rodičov.

Školský psychológ poskytuje poradenstvo v súlade s etickými zásadami (Valihorová, Gajdošová, 1998) a na základe **informovaného súhlasu žiadateľa** (rodiča alebo zákonného zástupcu žiaka/dospelého žiaka), ktorý je súčasťou IVP.

Odborné činnosti školského psychológa

Konzultácie:

Konzultácie sú realizované počas konzultačných hodín a sú poskytované učiteľom, rodičom, ale aj žiakom, s cieľom odkomunikovať problém, informovať, prípadne sa dohodnúť na konkrétnej intervencii. Školský psychológ:

- a) Spolupracuje s učiteľmi a rodičmi pri hľadaní efektívnych riešení problémov s učením a správaním nadaných žiakov.
- b) Pomáha rodičom a pedagógom pochopiť vývin dieťaťa a jeho vplyv na učenie a správanie sa.
- c) Posilňuje dobré vzťahy medzi učiteľmi, rodičmi a žiakmi navzájom.

Intervencie:

- a) Poskytuje psychologické poradenstvo, ktorého cieľom je pomôcť vyriešiť medziľudské alebo rodinné problémy, ktoré narúšajú školský výkon. Mapuje sociálno-emocionálny vývin a stav duševného zdravia.
- b) Spolupracuje priamo so žiakmi a ich rodinami pri riešení problémov pri poruchách učenia.
- c) Vytvára a realizuje programy v oblasti sociálnych zručností a zvládania emócií v podmienkach školy.
- d) Pripravuje plány vzdelávania pre pedagogických zamestnancov, ktorých cieľom je porozumieť sociálnym a emocionálnym potrebám nadaných žiakov.
- e) Hľadá vhodné metódy na obohatenie a zlepšenie sociálnych vzťahov a emocionálnych potrieb.
- f) Spolupodieľa sa na zvládaní tráum, ako je smrť, choroba v blízkom okolí žiaka s nadaním a iné.

- g) Analyzuje príčiny zlyhávania a problémov v správaní u žiakov, ktorým hrozí podmienené vyradenie z programu v škole.
- h) Podporuje toleranciu, porozumenie a ocenenie v triedach prostredníctvom vytvorených intervencií.
- i) Osobnostnou výbavou, odbornými kompetenciami a empatickým prístupom prispieva k rozvoju a udržiavaniu optimálneho prostredia pre osobnostný rast žiakov, vytvára bezpečné prostredie pre rozvoj nadania.
- j) Prostredníctvom individuálnych stretnutí a pozorovania identifikuje deti, ktoré by mohli potrebovať osobitnú pozornosť.
- k) Pomáha prekonávať deťom prekážky v učení. Spolupracuje s pedagógmi na príprave aktivít, stimulačných činností, individuálnych úloh a pod. Podporuje ich v lepšom porozumení špecifik pri vzdelávaní konkrétneho žiaka.
- l) Snaží sa identifikovať symptóm, resp. nadržaný problém/ťažkosť, ktorý sa môže skrývať za zlými známami žiaka.
- m) Pomáha žiakom pri interpretácii dopadu ich zdravotného znevýhodnenia na ich správanie v triede, napr. Aspergerov syndróm, ADHD, úzkostné poruchy - ak niečomu rozumiem - viem mať porozumenie.

Práca s emóciami u nadaných žiakov:

Pri vytváraní vzťahu so žiakom je potrebné:

aktívne počúvanie, empatický prístup, efektívna komunikácia - sú východiskové pre vytváranie vzťahu žiak – psychológ, ako aj pre zdravý emocionálny vývin žiaka,

nadviazanie na silné stránky žiaka a špecifické oblasti (encyklopédie, vesmír, politika a i.),

identifikovanie emócie – využívať napr. Terapeutické karty „More emócií“ či iné terapeutické karty,

uvedomenie si, aká nenaplnená potreba je schovaná za emóciou - práca cez naratív (príbeh),

vedenie žiaka k verbalizovaniu pocitov hnevu, radosti, smútku spojených s problémom,

hľadanie (skúmanie), aká nenaplnená potreba sa môže skrývať za prejavými emóciami,

posilnenie emocionálnej inteligencie cez mentalizáciu (empatia).

Emočné konflikty

U mnohých žiakov s nadaním sa stretávame s problematikou nevyriešených vnútorných konfliktov. Tieto sa stávajú zdrojom napätí v školskom procese, ovplyvňujú ich výkon v škole,

skrývajú sa za osobnými, vzťahovými problémami či problémami v správaní.

Prejavy: Väčšina žiakov s nadaním prichádza do poradenského procesu vo výraznej emočnej kríze, individuálne alebo s doprovodom spolužiakov. Prichádzajú so vzdelávacími problémami, úzkosťami, v depresívnom ladení, s častými zmenami nálad, samovražednými myšlienkami a i. Najčastejšie príčiny sú tlak na výkon, výrazné preťaženie, rodinné problémy, psychiatrická porucha a iné.

Riešenie: Pre začatie intervencie je dôležité počiatočné nadviazanie vzťahu a získanie dôvery, rešpektovanie špecifik konkrétneho nadaného dieťaťa (možná tvrdohlavosť, úzkostné či narcistické prejavy, rozmazanosť, manipulácie...) na druhej strane zrkadlenie prejavov, ktoré dieťaťu znemožňujú sociálne fungovanie. Vytvorenie a budovanie vzťahu a dôvery nadaných žiakov si vyžaduje veľa úsilia zo strany školského psychológa.

Žiaci s nadaním, podobne ako iné deti, zvyknú niekedy za svoje ťažkosti viniť okolie. Je pre ne ťažké pripustiť si, že ich trápenie môže byť dôsledkom vnútorných konfliktov. Úlohou psychológa je pomôcť im identifikovať problém a hľadať riešenia.

Perfekcionizmus v kontexte nadania:

U žiakov s nadaním sa často prejavuje dysfunkčný perfekcionizmus. Túžba byť dokonalým, a zároveň obava z nedokonalosti, sa prejavuje u nich strachom a úzkosťou.

Prejavy: Nedostatočné výsledky v škole či zhoršený prospech a emočný nepokoj (neodovzdajú prácu, pokiaľ nie je dokonalá, čo sa prejaví v jej neskoršom odovzdaní, alebo ju vôbec neodovzdajú, čo má za následok pocity bezcennosti, depresie a strachu zo zlyhania). Maladaptívna reakcia perfekcionista, nadaných žiakov sa objavuje, pretože zlyhanie považujú za vlastnú prehru.

Riešenie: Myšlienky spojené s perfekcionizmom, ktoré sú užitočné, sa v poradenskom procese posilňujú a myšlienky, ktoré sú neužitočné, sa prepracúvajú. Žiakovi sa ponúka predstava, resp. fantázia, či by to mohlo byť inak. Psychológ pomáha identifikovať a spochybníť dysfunkčné presvedčenia. Identifikuje frustrujúce automatické myšlienky, v ktorých sa nadaný žiak cyklí, zameriava sa na správne vypracované zadania úloh a snaží sa v žiakovi ukotviť pocit úspechu.

Techniky:

Denník pocitov – písomný záznam prežívania a pocitov, ktorý sprevádza dieťa pri konkrétnej "ohrozujúcej" udalosti, pretože pozornosť zachytí obavu skôr a pamäťové stopy pomôžu lepšie identifikovať a pochopiť emócie, ktoré prežíva.

Využitie relaxačných techník v práci - nácvik v škole, tréning doma, zapojenie rodiča. Pre skúsených odborníkov môže ísť o autogénny tréning, riadené dýchanie a iné.

Porucha pozornosti a aktivity v kontexte nadania:

Plánovanie dňa: Rodič sa spolupodieľa na vypracovaní denného plánu činností, pretože dieťa s nadaním môže vykazovať neúspech z dôvodu oslabenia plánovacích a organizačných schopností.

Štruktúra sedení zameraných na posilnenie emočnej inteligencie (7 stretnutí), ktorá je spracovaná na základe skúseností z praxe:

Prvé stretnutie je zamerané na seba-percepciu v kontexte intenzity prežívania emócií, napr. hnevu: Pátanie, ktoré spúšťače hnevu sú mi vlastné, čo vo mne vyvolá hnev? Ako moje telo reaguje, keď sa hnevám? Kde v tele cítim hnev? Aká nenaplnená potreba je skrytá za touto emóciou?

Druhé stretnutie je zamerané na sebaúctu. Čo robí hnev s tvojou sebaúctou? Nájdi metaforu pre svoju sebaúctu (napr. „keď sa hnevám, cítim sa ako malý kamienok“). Čo by potrebovala táto metafora, aby z nej bolo cítiť pokoj (napr. ...“kamienok by potreboval podporu väčšieho kameňa, obmývanie vodou...“? Aký je to pocit? Môžeš zostať s týmto pocitom?

Tretie stretnutie smeruje k identifikácii zdrojov hnevu. K čomu mi ten hnev slúži, pred čím ma chráni? Diskusia zameraná na reguláciu nežiaducich impulzov nadaného dieťaťa.

Štvrté stretnutie smeruje k identifikácii a porozumeniu interpersonálnych vzťahov a ich kvality, identifikácia cez symboly (hračky, figúrky), pieskovú terapiu, kresbu, rodinnú dosku a iné.

Piate stretnutie je zamerané na hranie rolí prostredníctvom príbehov, ktoré prináša žiak, s cieľom zamerať sa na reguláciu emócií a kontrolu vlastných impulzov.

Šieste stretnutie smeruje k porozumeniu emočnej regulácie bez paralyzujúceho dopadu na psychické prežívanie, napr. hnev nás chráni pred hrozbou, ale zároveň nám môže priniesť informáciu, že niečo nie je v poriadku (súvisí to s našimi vnútornými hranicami).

Siedme stretnutie je zamerané na využívanie relaxačných techník, meditácie - kotvenie sa/uvedomenie si príjemného pocitu.

Odporúčania pre pedagogických zamestnancov:

1. Zabezpečiť žiakom bezpečné, prijímajúce a láskavé prostredie.
2. Spoločne so žiakmi vytvoriť skupinové pravidlá triedy, vzájomne vyžadovať základnú mieru akceptácie a dodržiavania nastavených pravidiel.
3. Zamerať sa na rozvoj individuálneho potenciálu žiaka v danom predmete a nevytvárať tlak na predmet, v ktorom nemá požadovaný výkon, zamerať sa na tzv. diferencované vzdelávanie (podpora žiaka v jeho silných stránkach, v slabších je potrebné zapájať ho do spolupráce, vytvárania spoločných projektov, napr. silná stránka v matematike, slabšia v jazykoch – prihliadanie pri hodnotení).
4. Pracovať s viacúrovňovými úlohami na základe rôznych úrovni schopností, napr. zadávať učivo viac do hĺbky – podľa úrovne žiakových schopností.

5. Poskytnúť žiakovi s nadaním náročnejšie vzdelávacie stimuly, s cieľom predísť dekoncentracii a nežiaducemu správaniu (frustrácia, nedočkavosť, denné snenie, čmáranie a kreslenie si na hodine, pobehovanie po triede). Vnímavý pedagóg identifikuje, či ide u žiaka o nudu, alebo či vykonáva inú činnosť, a zároveň počúva (multitasking), napr. niektorí si kreslením rozvíjajú výtvarný talent a pritom počúvajú. Odporúča sa akceptujúce správanie.
6. Byť vnímavý k tomu, že niektorí žiaci s nadaním pracujú oveľa rýchlejšie, dokončia práce, projekty a testy oveľa skôr, nevyžadujú rovnakú úroveň opakovania, lebo už ich vedia, túžia po rýchlejšom tempe a väčšej zložitosti. Žiakovi, ktorý pracuje rýchlejšie na prácach, projektoch, testoch, je vhodné zadať náročnejšie úlohy a nie prácu navyše, aby sa predišlo jeho demotivácii. Žiak sa môže potom cítiť napr. ako človek, ktorý je prvý na pretekoch a musí ešte ďalej bežať do času, kedy dobehnú ostatní.
7. Ak žiak dokončí svoju prácu rýchlejšie než jeho spolužiaci, dopriať mu napr. čítať obľúbenú knihu.
8. Zapájať žiaka do tímovej práce s využitím jeho osobnostných predispozícií (introvert – skôr individuálna práca, extrovert – skôr práca v tíme) a individuálnych predispozícií (napr. deti s Aspergerovým syndrómom či iným zdravotným znevýhodnením), akceptovať potrebu samostatnosti a individuality.
9. Vytvárať skupiny žiakov s porovnateľným výkonom (pre ich rýchlejšie napredovanie). Ak sa nadaný žiak stáva súčasťou skupiny, ktorá podáva nižší výkon, úlohy prestávajú byť výzvou a stráca motiváciu. Zároveň na iných predmetoch ponechať skupiny s rozdielnym výkonom (výchova k inakosti, akceptácii druhých, napr. hodiny etickej výchovy).
10. Edukovať učiteľov nielen v oblasti vzdelávania, ale aj psychológie nadaných detí.
11. Zapájať žiakov do mimoškolských súťaží a povzbudzovať ich.
12. Akceptovať odlišnosť každého žiaka.
13. Porozumieť, že niektorí žiaci s nadaním sa potrebujú pri učení pohybovať, kmitať rukami a poskakovať. Tieto pohyby sú súčasťou procesu ich myslenia, avšak nemajú narúšať vzdelávací proces.
14. Poskytovať jasné termíny a štruktúru týkajúcu sa zadania a odovzdávania prác.

Sociometria ako prostriedok na elimináciu sociálnej izolácie:

Ak žiak s nadaním navštevuje bežnú triedu a pociťuje sociálnu izoláciu, môže reagovať na situácie viacerými spôsobmi - splynie s väčšinou (zámerne odmietne svoje nadanie a nebude dosahovať dobré výsledky v snahe zapadnúť), alebo bude svoje schopnosti uplatňovať slabo, resp. ich skrývať. Môže tiež na seba začať upozorňovať nežiaducim spôsobom (môže sa stať náchylnejšie na výskyt rizikového správania). Nadaní žiaci a aj žiaci s Aspergerovým syndrómom môžu mať ťažkosti s vytváraním a udržiavaním priateľstiev.

Je veľmi dôležité vedieť rozlišovať medzi žiakom spokojným vo svojej introvertnosti a žiakom, ktorý túži po sociálnej interakcii, ale má problém so vzťahmi. Osvedčeným nástrojom na diferenciálnu diagnostiku uvedenej dilemy je napr. NEO five – FFI dotazník, ktorý je určený pre žiakov od 15 do 21 rokov a určuje mieru extroverzie a introverzie a osobnostný dotazník pre deti B-JEPI (dotazník).

Pokiaľ je sociálna izolácia žiaka s nadaním sprevádzaná stratou záujmov, zníženou chuťou do jedla, sebapoškodzovaním, môže to signalizovať zmenu v prežívaní, napríklad depresívnu symptomatiku, úzkosť a iné.

Použité techniky na skvalitňovanie vzťahov triede:

sociometrická metóda „The Blob tree“ („*Strom panákov*“) - žiak sa identifikuje s postavičkami, ktoré sú v rôznych úrovniach a častiach stromu, v rôznych pozíciách a s rôznou mimikou, dotazník „*Naša trieda*“ - je určený na sociometrické spracovanie, pomáha identifikovať vzťahy v triede.

Po identifikovaní sociálne izolovaného žiaka je tento školským psychológom pozývaný do rozhovoru. V poradenskom rozhovore mu ponúka otázky:

Ako vníma svoje miesto v triede?

Aká je jeho spokojnosť vs. nespokojnosť s nadväzovaním priateľstiev?

Ako by si želal to mať v triede a čo mu v tom bráni?

Odporúčania pre rodičov:

Vytvárať bezpečné a podporujúce rodinné prostredie, ktoré umožňuje autonómiu a nezávislosť, ako aj priestor pre psychický a emocionálny rast nadaného dieťaťa/žiaka.

Akceptovať, že nadané deti sú stále deťmi a nemať od nich nadmerné čakávaná.

Nájsť vhodnú školu s triedami pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním (program APROGEN v bežných školách), ak nie je v okolí, zvážiť školskú integráciu v bežnej triede. Je to dôležité preto, aby bol podporený a rozvíjaný potenciál dieťaťa novými poznatkami, predchádzalo sa núde, novej sociálnej izolácii a možným rizikám šikanovania.

Prijať fakt, že aj v bežných triedach sú deti s výnimočnými schopnosťami (aj keď nie sú diagnostikované) a neporovnávať ich (polarizácia skupín).

Vychovávať nadané dieťa s vedomím, že nadanie je dar a každý z nás má nejaké. Byť najlepším je fikcia, lebo vždy bude niekto lepší (minimálne s týmto faktom budú konfrontovaní na strednej škole, väčšinou na gymnáziu).

Rozvíjať u detí sociálne zručnosti. Ku všetkým deťom sa má dieťa s nadaním vedieť správať slušne – akceptovať inakosť, dať rozlet ich nadaniu a zároveň ich učiť pokore.

Byť voči nim empatický, prejavíť city a rozvíjať sebareguláciu - reagovať na dieťa s porozumením a pokojne (reflektovať jeho emóciu, napr. „vidím, že si smutný, vnímam, že ťa niečo trápi, môžem ti s tým nejakým pomôcť?“), vytvoriť mu pocit bezpečia, s cieľom pomôcť mu lepšie komunikovať a reagovať.

Byť citlivý na vzťahové problémy svojho dieťaťa a vnímavý na nezvyčajné záujmy alebo iné komunikačné štýly.

Výstup činnosti

Diagnostický záznam pre účely školského psychológa (viď príloha)

Dotazník zapamätaného rodičovského správania (E.M.B.U)

Záznamy z poradenskej a intervenčnej činnosti

Správy a odporúčania z diagnostickej, poradenskej a intervenčnej činnosti – na žiadosť zákonného zástupcu

Spolupráca

Interná spolupráca:

Integrácia žiaka s intelektovým nadaním ako žiaka so ŠVVP v bežnej triede základnej školy sa realizuje na základe vypracovaného IVP. Zodpovedným za jeho vypracovanie je triedny učiteľ, ktorý ho pripraví v spolupráci so školským špeciálnym pedagógom a vyučujúcimi ostatných vyučovacích predmetov. Nápomocným im okrem aktuálne platného Vzdelávacieho programu pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním môže byť aj aktualizovaný Informačno-metodický materiál k organizácii výchovy a vzdelávania integrovaných intelektovo nadaných žiakov v 1. – 4. ročníku základnej školy (Dočkal, 2017). IVP vychádza z diagnostiky, záverov a odporúčaní poradenského zariadenia.

Krčahová a Šestáková (2013) uvádzajú, že obsahom **IVP žiaka s nadaním sú:**

- základné informácie o žiakovi,
- špecifikácia druhu a štruktúry nadania, s opisom silných a slabých stránok žiakovej osobnosti,
- modifikácia učebných plánov a učebných osnov,
- špecifiká organizácie a foriem vzdelávania,

- zapojenie tútora alebo učiteľa/učiteľov školy vyššieho stupňa do vzdelávania žiaka,
- požiadavky na zabezpečenie špeciálnych učebných pomôcok,
- zabezpečenie spolupráce s príslušnými odborníkmi (podľa druhu rozvíjaného nadania).

IVP možno v priebehu školského roka spresňovať formou časovo-tematických plánov. Podľa aktuálneho vývinu nadania žiaka možno program priebežne meniť a upravovať.

V IVP žiaka s nadaním s ďalšími špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (nadaného žiaka so zdravotným znevýhodnením alebo nadaného žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia) musia byť zohľadnené aj tieto potreby a program má okrem rozvoja nadania zabezpečiť aj kompenzáciu nedostatkov žiaka.

Návrh realizácie stretnutí inkluzívneho tímu:

Vychádza sa zo zásad tvorby IVP (Križo - Ďurčová, 2021), podľa ktorého je vhodné zapojiť do jeho tvorby všetkých pedagogických zamestnancov, asistentov a odborných zamestnancov. Je preto dôležité vytvoriť návrh realizácie stretnutí inkluzívneho tímu, ktorý predkladáme:

1. Stretnutie KOP (Kabinet odborného poradenstva v škole – školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, asistenti učiteľa) – prezentácia diagnostických záverov z poradenského zariadenia (závery a odporúčania).
2. Spolupráca KOP s triednym učiteľom a pedagógmi, výchovným poradcom – nastavenie krátkodobých, strednodobých a dlhodobých cieľov, zabezpečenie integrácie (materiálno - technické, organizácia vyučovania, hodnotenie žiakov so ŠVVP (Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov ZŠ) a i.
3. Spolupráca s rodičmi – podiel žiaka a zákonného zástupcu na IVP, súhlas s IVP, upozornenie, že IVP sa môže kedykoľvek zmeniť na základe aktuálnych potrieb žiaka.
4. Spolupráca s vedením školy – finančne zabezpečuje kompenzačné pomôcky, nákup literatúry pre pedagogických a odborných zamestnancov.

Externá spolupráca:

1. Zariadenia poradenstva a prevencie – zabezpečenie personálneho odborného servisu, komplexné zabezpečenie starostlivosti o žiaka so ŠVVP, konzultácia v súvislosti s IVP (psychológ, špeciálny pedagóg).
2. Metodicko–pedagogické centrá - zabezpečovanie vzdelávacích podujatí, poradenstva a odbornometodickej podpory.
3. Centrá voľného času – zapájanie žiakov do rôznych druhov súťaží a olympiád.

4. IUVENTA Slovenský inštitút mládeže – olympiády, workshopy, semináre.

5. Celoslovenská iniciatíva „Rozumieme nadaným“ – školské a mimoškolské aktivity zamerané na intelektovo nadané deti (školské projekty, rôzne súťaže, Logická olympiáda pre intelektovo nadaných žiakov základných škôl a osemročných gymnázií, Logická olympiáda pre najmenších (MŠ), Klub nadaných detí, atď.).

6. Vysoké školy:

napr. pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove (ďalej PdF PU), ktorá realizuje:

odborné semináre „Rozumieme nadaným“ na pôde PdF PU v Prešove, ktoré sú určené pedagogickým a odborným zamestnancom, rodičom nadaných detí, študentom vysokých škôl pedagogického zamerania,

odborný seminár „ Ako učiť nadané deti“ určený pre pedagógov – výmena skúseností a sieťovanie,

odborný seminár, na ktorom prednášajú nadané deti – PdF PU – ukážka edukácie nadaných detí z pohľadu samotných žiakov, ktorí sú súčasťou vzdelávania nadaných žiakov v segregovanej forme, ale aj formou vzdelávania v klasických triedach základných škôl.

Úskalia postupu

Zvýšená miera úzkosti a problémové správanie u niektorých žiakov s nadaním môžu zatieňovať ich potenciál a sú častou bariérou v ich úspešnosti.

Faktory prispievajúce k úzkosti nadaných žiakov na základe zistení z psychologической praxe v školskom prostredí:

1. Intenzívnejšia miera vnútorného prežívania (hypersenzitivita).
2. Zvýšená citlivosť na prežívanie a správanie rodičov či učiteľov.
3. Zvýšená hladina úzkosti a stresu počas dospievania. V tomto období je dôležitá sociálna interakcia a prijatie zo strany rovesníkov.
4. Pocit osamelosti, ak nie sú prijímaní rovesníkmi či triednym kolektívom.
5. Existenčné otázky života a smrti.
6. Perfekcionizmus v kontexte strachu zo zlyhania.
7. Zvýšené nároky nadaných žiakov na vlastný výkon v snahe saturovať svoje ambície, ako aj

potešiť okolie svojimi úspechmi.

8. Spochybňovanie a hodnotenie druhých zo strany nadaných žiakov (napr. keď nadaný žiak opraví učiteľa a nemusí to byť správne pochopené). Pedagogickí zamestnanci niekedy vnímajú toto spochybňovanie ako odpor, vzdor a neposlušnosť, čo sa stáva zdrojom frustrácie žiakov s nadaním.

9. Zvýšená kritickosť.

10. Spoločenské odmietanie inakosti.

Na základe skúseností z praxe sa ukazuje, že úskalím môže byť aj prokrastinácia ako forma tichej rebélie niektorých žiakov s nadaním. Zároveň je práve výrazným ukazovateľom perfekcionizmu ako skrytej formy vyhýbavého správania, resp. obavy pred možným zlyhaním a nedosiahnutím vytýčených cieľov, vysokých očakávaní.

Dôležité je na začiatku vnímať možné príčiny:

1. Dezorganizácia: Deti s nadaním môžu disponovať nedostatočnými organizačnými a plánovacími schopnosťami, chýbajú im zručnosti v oblasti riadenia času.
2. Roztržitosť: Pred plnením si povinností sa ľahko rozptýlia pútavejšou činnosťou.
3. Depresia: Prokrastinácia môže byť niekedy príznakom depresie.
4. Apatia: Častý problém s oneskoreným odovzďávaním zadaní, domácich úloh, pretože práca sa im zdá byť nezmyselná (napr. ak sú úlohy príliš ľahké).
5. Prenesená skúsenosť z minulosti: Mnohí nadaní žiaci získali skúsenosť, že dokončenie zadania, úlohy na poslednú chvíľu neznižuje kvalitu ich práce.
6. Málo vynaloženého úsilia: Niektoré nadané deti sú zvyknuté na prípravu do školy vyvíjať len minimálne úsilie. Sú presvedčení o tom, že im stačí počúvať na vyučovaní, a tak byť naň aj kvalitne pripravený.
7. Frustrácia z nudy na bežnej škole alebo pri vyššom počte nadaných študentov v bežnej triede (nedostatočná dynamika vyučovacej hodiny, frustrácia učiteľa z množstva otázok, emočne náročná komunikácia a i.).
8. Lenivosť a rozmazanosť: k vydávaniu energie navyše žiakovi bránia oslabené vôľovo-motivačné mechanizmy pre školskú činnosť či nesprávny výchovný prístup rodiča.

Bariéry v školách:

- vysoký počet detí v bežných triedach,

- sústreďovanie žiakov so ŠVVP do jednej triedy,
- dvojité výnimočnosti – ak nie je včas diagnostikovaná,
- nedostatočná osveta a vzdelávanie učiteľov v problematike žiakov s nadaním.

Čomu sa vyhnúť

Súčasťou edukácie pedagógov je uviesť na správnu mieru niektoré presvedčenia/tvrdenia o žiakoch s nadaním, ktoré vychádzajú z praxe školského psychológa:

Nesprávne:

Dieťa s nadaním bude nadané vo všetkom.

Správne:

Dieťa môže byť nadané v jednej oblasti a môže mať menej vyvinuté zručnosti v inej. Napríklad jazykovo zdatné dieťa môže mať problém obstáť na hodine matematiky. Žiaci nemusia byť perfektní vo všetkom a môžu mať kolísavé výkony v čase. Nemusia ísť len o intelektové nadanie, ale môžu byť nadaní v športovej a umeleckej oblasti.

Nesprávne:

Nadaným deťom sa v škole vždy darí.

Správne:

Deti s nadaním môžu podávať v škole rôzne výkony. Niektoré deti vynikajú v známkach, iným chýba motivácia, školské osnovy ich nudia, alebo ich rozptyľujú pútavejšie aktivity.

Nesprávne:

Deti s nadaním sú emocionálne vyspelejšie než iné deti.

Správne:

Deti s nadaním majú rôzne osobitosti. Môžu byť pokojné, tiché, impulzívne, úzkostné atď. Emocionálne nemusia byť vždy na úrovni svojho fyzického veku. Napr. osemročné dieťa, ktoré vykazuje mimoriadne výsledky v matematike, bude pravdepodobne stále potrebovať pripomenúť, že si má robiť svoje domáce úlohy a môže tiež zažívať frustráciu z neúspechu.

Doplňujúce informácie

Kvalifikačné predpoklady

Školský psychológ – vysokoškolské vzdelanie II. stupňa- študijný odbor psychológia (jednoodborový), učiteľstvo psychológie v kombinácii s iným študijným predmetom a so špecializačným vzdelávaním zo školskej psychológie.

Odporúčané vzdelávania:

Certifikované psychoterapeutické vzdelávanie a ďalšie psychoterapeutické vzdelávanie, ktoré realizuje Slovenský inštitút pre vzdelávanie v psychoterapii – certifikačné a ďalšie vzdelávanie v psychoterapii.

Vzdelávanie v terapii hrou, ktoré realizuje Inštitút terapie hrou – osvojenie si zručnosti práce s deťmi predškolského a mladšieho školského veku využitím hier a hračiek v prostredí bezpečného, prijímajúceho a empatickeho vzťahu.

Inovačné vzdelávania – napr. „Rodinná terapia a individuálna terapia zameraná na vzťahovú väzbu“, „Výcvikový program Terapie hrou a Filiálna terapia“, jednoduché semináre - „Samoregulácia verzus sebakontrola“, „Školská fóbia, úzkosť a strach u detí“, ktoré realizuje Inštitút Rodinnej terapie a vzťahovej väzby a iné.

Zoznam použitých metód

Psychoedukácia - štruktúrovaná a didaktická informácia zameraná na problematiku napr. nadaných detí.

Diferenciálna diagnostika - NEO five - FFI dotazník, ktorý je určený pre žiakov od 15 do 21 rokov.

Osobnostný dotazník pre deti B-JEPI (dotazník).

Terapeutické karty „More emócií“ - zachytávajú svet emócií pomocou kresieb veľryby.

Sindelar metodika – metóda na zachytenie deficitu čiastkových funkcií.

Hranie rolí – metóda využívajúca hravý spôsob osvojovania si tém z reálneho sveta.

Piesková terapia – hrové pieskovisko slúžiace na projektovanie vnútorného prežívania prostredníctvom symbolov (využitie piesku, panákov, figuriek zvierat, vody a iné).

Blob tree (Strom panákov) – sociometrický nástroj napr. na meranie klímy v triede.

Naša trieda - dotazník s otvorenými otázkami zameranými na klímu v triede.

Rodinná doska – terapeutická pomôcka, ktorá napomáha porozumieť pocitom a situáciám.

Denník pocitov – písomný záznam pocitov, prežívania.

Zoznam organizácií

Školy pre nadané deti:

Škola pre mimoriadne nadané deti a Gymnázium, Teplická 7, 831 02 Bratislava

Centrum nadania, n. o. – zriaďovateľ ZŠ, Gymnázia CENADA a SCPPaP, Majerníkova 60, 841 05 Bratislava – Dlhé Diely

Školy s triedami pre nadané deti:

ZŠ Bystrická cesta 14, 034 01 Ružomberok

ZŠ A. Dubčeka, Družstevná 11, 036 01 Martin

ZŠ Šmeralova 25, 080 01 Prešov

ZŠ Hrnčiarska 13, 066 22 Humenné

Ďalšie ZŠ v SR vzdelávajúce nadaných žiakov podľa programu APROGEN (Laznibatová, 2012).

Iné organizácie:

Zariadenia poradenstva a prevencie

Prešovská univerzita, Pedagogická fakulta, Ul. 17. novembra č. 15, 080 01 Prešov

Použité zdroje

AL-KHAYAT, M. M. & AL-ADWAN, F. E. Z. 2015. *Preferred Social, Emotional, and Behavioral Characteristics of Instructors From Gifted Students Perspectives*. [online]. Canadian Social Science. Vol. 12, No. 3, 2016, pp. 1-8. ISSN 1923-6697.

DABROWSKI, K. 1996. *Multilevelness of emotional and instinctive functions*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 443, ISBN 978-8386668519

DOČKAL, V. 2017. *Informačno-metodický materiál k organizácii výchovy a vzdelávania integrovaných intelektovo nadaných žiakov v 1. – 4. ročníku základnej školy*. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005 pod č. CD-2005-19375/26373-1:091 s platnosťou od 1.9.2005. Aktualizované k 1. septembru 2017. [online]. Dostupné na internete: [Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie \(vudpap.sk\)](http://vudpap.sk)

GOLEMAN, D. 2000. *Práce s emoční inteligencí*. Praha: Columbus, 2000, 378 s. ISBN 80- 7249-17-6

KRČAHOVÁ, E., ŠESTÁKOVÁ, S. 2013. *Tvorba individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov pre žiakov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami* [online]. Metodicko-pedagogické

centrum Bratislava. Dostupné na internete: [Tvorba individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami | Metodicko-pedagogické centrum \(mpc-edu.sk\)](#)

KRIŽO, V. – ĎURČOVÁ, V. (2021). Individuálny vzdelávací program... [online]. Inkluscentrum – Centrum inkluzívneho vzdelávania. Dostupné na internete: [Buletin Individualny-vzdelavaci-program web.pdf \(inklucentrum.sk\)](#)

LAZNIBATOVÁ, J. 2012. *Nadaný žiak na základnej, strednej a vysokej škole*. Bratislava: Iris 2012, s. 543, ISBN 978-80-89-256-87-7

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY [online]. Dostupné na internete: [Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy | Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky \(minedu.sk\)](#)

PORTEŠOVÁ, Š. 2011. *Rozumově nadané děti s dyslexií*. Praha: Portál 2011, s. 213, ISBN 978-80-7367-90-3

SALOVEY, P.-MAYER, J. D. 1990. *Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality. In Yale Center for Emotional Intelligence*. [online]. 1990, 9, s. 185-211. [cit. 2016-03-30]

VALIHOROVÁ, M. – GAJDOŠOVÁ, E. 1998. *Etika práce školského psychológa* [online], Asociácia školskej psychológie, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela. [online]. Dostupné na internete: [Asociácia školskej psychológie SR a ČR - Etika práce školského psychológa \(aspsr.sk\)](#)

VÝSKUMNÝ ÚSTAV DETSKEJ PSYCHOLÓGIE A PATOPSYCHOLÓGIE. Metodické pokyny na zaradovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov pre intelektovo nadaných žiakov č. CD-2005-19376/26377-1:091 schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005 s platnosťou od 1. septembra 2005, aktualizované k 1. septembru 2008. [online]. Dostupné na internete:

[Metodické pokyny \(vudpap.sk\)](#)

Zákon č. 245/2008 Z. z.

Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online].

Dostupné na internete: [245/2008 Z. z. Školský zákon | Aktuálne znenie \(zakonypreludi.sk\)](#)

Vyhláška č. 307/2008 Z. z.

Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním. [online]. Dostupné na internete:

[307/2008 Z. z. Vyhláška o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním | Aktuálne znenie \(zakonypreludi.sk\)](#)

ŠTRUKTÚROVANÉ INTERVIEW A DOTAZNÍKY. E.M.B.U dotazník. [online]. Voľne dostupný na internete: [Štruktúrované interview a dotazníky | Vydavateľstvo-F - Psychiatria, Psychoterapia, Psychosomatika \(vydavatelstvo-f.sk\)](#)

PRÍLOHA

Diagnostický záznam pre účely školského psychológa

Dátum:

Meno:

Vek:

Trieda:

Oslabenie - diagnóza:

Rodina: Úplná/neúplná

Výchovný štýl: Aké správanie sa najčastejšie prejavuje v domácom prostredí zo strany mamy a otca k dieťaťu? Informácie spracované na základe Dotazníka E.M.B.U (Dotazník zapamätaného rodičovského správania), ktorý vyplní žiak.

Súrodenci:

Žiak:

Čo sa Ti páči/nepáči v škole?

V ktorých oblastiach sa ti darí v škole a mimo školy?

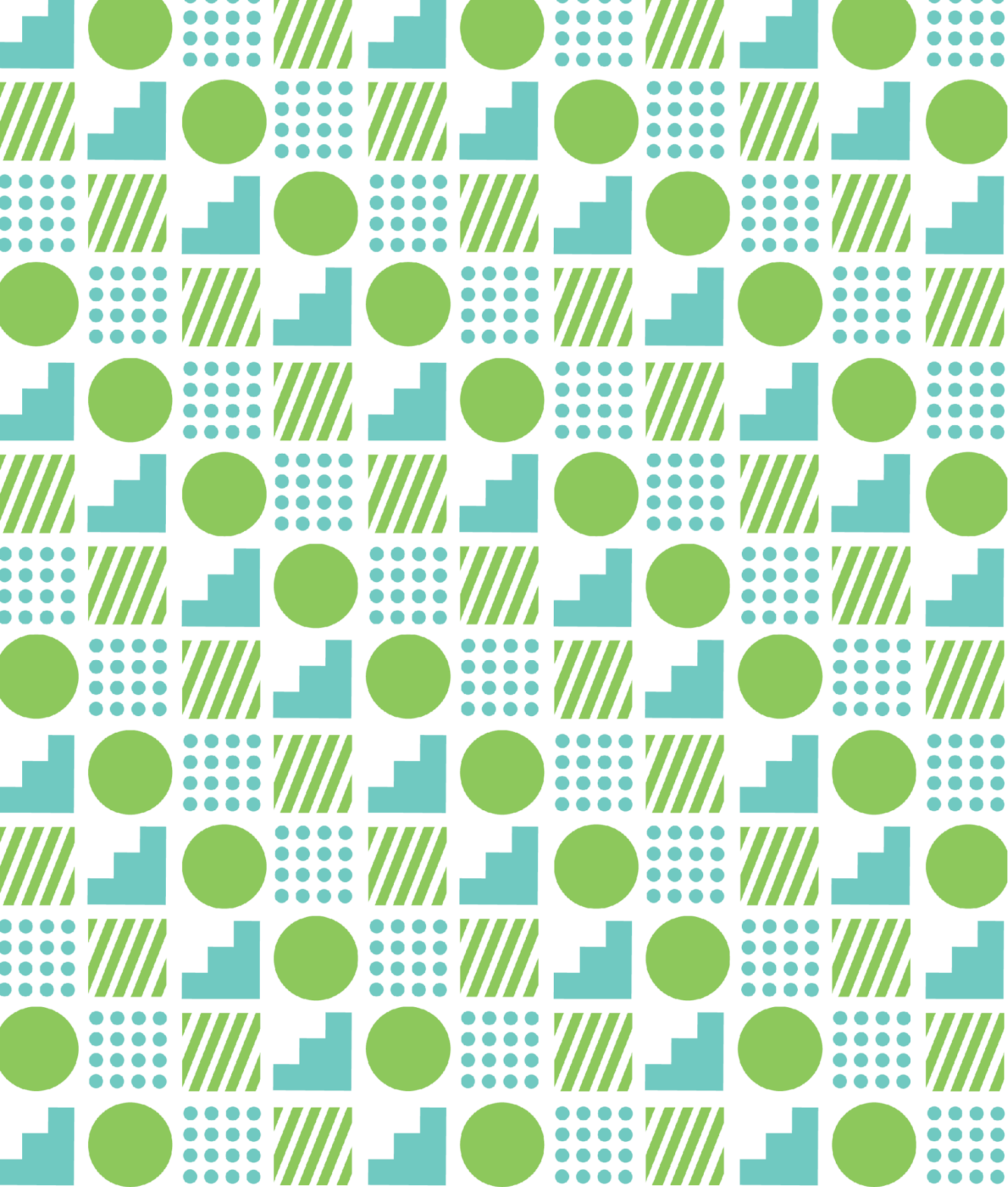
V ktorej oblasti sa Ti darí menej?

Ako vychádzaš so spolužiakmi/rovesníkmi?

Ako vychádzaš s učiteľmi?

Aké sú+9996 potreby žiaka vzhľadom k jeho ťažkostiam (popis):

VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE

ŠTANDARDY
NÁRODNÝ PROJEKT

Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie
k inklúzii a úspešnosti na trhu práce